

48

# m

## munkaügyi

## szemle

A MUNKAÜGYI MINISZTERIUM SZAKFOLYÓIRATA

Becslés a munkanélküliség társadalmi költségeiről

Teljesítményértékelés a közigazgatásban

A korhatár elérése előtti nyugdíjazás

Munkaügyi központok és kapcsolatok

Szociálpolitika – Magyarország – 1993

Munkaerő-piaci helyzetkép

Ítélezési gyakorlat

Tallózás a hazai és külföldi szakirodalomból

# 11.

XXXVII. ÉVFOLYAM  
1993. NOVEMBER

# m

## munkaügyi szemle

Személyügyi szakfolyóirat

Főszerkesztő:  
DR. PONGRÁCZ LÁSZLÓ

Szerkesztő:  
MUNKÁCSY FERENCNÉ

A szerkesztőbizottság tagjai:

PULAY GYULA (elnök)  
BREZNAY TIBOR  
CSUHAJ V. IMRE  
FAZEKAS KÁROLY  
GÁBOR R. ISTVÁN  
GARZÓ LILLA  
HÉTHY LAJOS  
KALMÁR LÁSZLÓ  
KAMARÁS KÁROLY  
KOVÁCS GÉZA  
LÁSZLÓ GYULA  
PONGRÁCZ LÁSZLÓ

Szerkesztőség:  
1137 Budapest XIII. ker.,  
Radnóti Miklós utca 2. II. emelet 203.  
Telefon/Fax: 269-37-44

Kiadja:  
Struktúra Munkaügyi Kiadói Kft.

Felelős kiadó:  
GERENCSÉR ISTVÁN  
vezérigazgató

Készíti:  
a Hírlapkiadó Közlöny és Kiadvány-  
szerkesztő Igazgatóság Nyomdája,  
Lajosmizse

Felelős vezető:  
BURJÁN NORBERT igazgató

HU ISSN: 0541-3559

Terjeszti:  
a COMPTECH Kft.  
Megrendelhető:  
a Comptech Kft.-nél  
1221 Budapest, Jobbágy u. 5.  
Tel.: 226-15-85  
Fax: 226-15-86

Megjelenik havonként  
Egy szám ára: 150Ft + 9Ft ÁFA  
Előfizetési díj  
félévre: 900Ft + 54Ft ÁFA  
egész évre: 1800Ft + 108Ft ÁFA

## TARTALOMJEGYZÉK

DR. GYETVAI LÁSZLÓ: Becslés a munkanélküliség társadalmi költségeiről	1
DR. LINDNER SÁNDOR: Teljesítményértékelés a közigazgatásban	8
Munkaügyi központok és kapcsolatok (B.T. – L.T.)	12
Bemutatkozik a „Közösen a jövő munkahelyeiért” alapítvány	15
DR. GYEKICZKY TAMÁS: „CIVIL A PÁLYÁN” (Munkanélküliek és nem állami szervezetek a munkanélküliség ellen)	18
DR. ROSNER VILMOS: A korhatár elérése előtti nyugdíjazás lehetőségei	23
DR. TOMÁNÉ DR. SZABÓ RITA: A pedagógusok fizetési osztálybasorolásának problémái a szabályozás és a gyakorlat tükrében	30
MUNKATUDOMÁNYI FIGYELŐ Szociálpolitika – Magyarország – 1993 (Zombori Gyula)	33
Munkaerő-piaci helyzetkép	37
A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet tájékoztatója Ítélezési gyakorlat (dr. Kondrich Péter)	39
Tallózás a hazai és külföldi szakirodalomból (Összeállította: dr. Szvitecz Zsuzsa)	44
	47

## CONTENTS

DR. GYETVAI, LÁSZLÓ: Estimation about Social Costs of Unemployment	1
DR. LINDNER, SÁNDOR: Evaluation by Results in Public Administration	8
Labour Centers and Relations (B.T. – L.T.)	12
Introducing the „Together for Future Jobs” Foundation	15
DR. GYEKICZKY, TAMÁS: „Civilian on the Ground” (Unemployed Persons and Non Government Organizations against Unemployment)	18
DR. ROSNER, VILMOS: Early Retirement Possibilities	23
DR. TOMÁNÉ DR. SZABÓ, RITA: Problems of Teachers' Wage Categories Considering Regulation and Practice	30
LABOUR SCIENCE REVIEW Social Policy – Hungary – 1993 (Zombori, Gyula)	33
Labour Market Information	37
International Labour Organization Information	39
Law-Courts Practice (Dr. Kondrich, Péter)	44
Gleanings in Home and Foreign Special Literature (Compiled by Dr. Szvitecz, Zsuzsa)	47

## „Civil a pályán”

### (Munkanélküliek és nem állami szervezetek a munkanélküliség ellen)<sup>1</sup>

Állami tisztviselők, társadalomkutatók, politikusok egyre többet beszélnek és írnak a munkanélküliek *ál-lampolgári* kezdeményezéseiről. A felfokozott érdeklődés oka, hogy ma már nem lehet nem tudomást venni a munkanélküliek álláskereső klubjairól, érdekvédelmi szervezeteiről, állásközvetítő újságjairól.

A közvélemény megélelénkült figyelme azonban nem jelenti azt, hogy a tanácstalanság vagy bizalmatlanság eloszlott vagy a kritikai szigor enyhült volna irányukba. Egyesek az állami foglalkoztatáspolitikát környékéről is szeretnék elúzni a szerveződések létrehozóit, mások – nem ritkán pártérdekeket is szem előtt tartva – helységet adnak, telefon vagy fax használatot biztosítanak működésükhöz. A csoportosulásokról néha homályos „félinformációk” keringenek, kezdeményezőiket rendszerdöntő forradalmárokként éppúgy beállítják, mint önző, „minden lében kanál értelmiségiként”.

A fejfájást azonban nemcsak a munkanélküliek szerveződései okozzák az állami szakembereknek. Gyakran kerülnek kapcsolatba *foglalkoztatáspolitikát „csináló” nem állami szervezetekkel, cégekkel, intézményekkel*. E szervezetekben a munkanélküliek mellett olyan munkatársak is dolgoznak, akiknek munkáját éppen a munkanélküliség kezelése adja. Támogatni kell őket – mivel tiltani már nem lehet –, de milyen mértékben? Ez a dilemma. Sokszor széles körű támogatást biztosítanak részükre, ám ettől függetlenül mindig ott motoszkál a fejekben a kisördög, nem kidobott pénz-e (szakszerűtlen átverés) a „társadalmi foglalkoztatáspolitikát”?

Szívünk szerint e ponton feltennénk a kérdést, mi az igazság a munkanélküliek kezdeményezései és a „nem állami” akciók körül. Az igazság teljes körű kiderítésére most még nem vállalkozunk, mivel egy kutatás kellős közepén korai lenne átfogó következtetéseket megfogalmazni.

\*MTA Társadalmi Konfliktusok Kutató Központja.

<sup>1</sup>A tanulmány a „Munkanélküliség Magyarországon” (Seregélyes, 1993. Szeptember 9–11) című konferencia előadásának átdolgozott szövege. Az írásban felhasználtam a *Beszélő* 1991. június 22-i számában megjelent „Öngyógyítás” című publicisztikám.

<sup>2</sup>Kutatásunk az MTA Társadalmi Konfliktuskutató Központban folyik a „Foglalkoztatási szerkezetváltás társadalmi és emberi konfliktusai és ezek lehetséges megoldási módjai” címen.

A következő oldalak így előzetes eredményei egy OTKA kutatásnak,<sup>2</sup> elgondolkodtató mintái a társadalmi tenniakarásnak.

#### I. A típusok

A mozgalmak és a szervezett tevékenységek sokféle típusában számos elképzeléssel, szervezeti és intézményes megoldásokban gazdag mintákkal találkozhatunk. A főbb – ideáltípusként – leírható modellek a következők:

##### 1. A kollektív piaci modell

Lényege: piacképes ötletek, vállalkozói elképzelések megvalósításának felkarolása. Az ötlettől a megvalósulásig hosszú út vezet. Stáció, melynek lépcsőit az elbocsátott „bérmunkásnak” a „vállalkozóvá válásig” végig kell járnia. A munka kollektív, így a klubba tömörült (munkanélküli) ötletgazdák egymást menedzselve, segítve, együtt, majd – a piacra léptetés után – külön-külön, teremtenek maguknak kis egzisztenciát. Az ötletek kivitelezésének finanszírozása jórészt a résztvevők zsebének és anyagi teherviselésének függvénye. Előfordulhat azonban, hogy a programokat egy már létező – menedzselő – cég (kft.) segíti. Ekkor meghitelezzi az előzetes költségeket, majd az üzleti haszonból részesedik.

##### 2. Az egyéni egzisztenciateremtés piaci modellje

A munkanélküli vállalkozóvá válásának másik lehetősége az egyéni út. Ebben segíthetnek azok az üzleti tanácsok, melyeket az erre létrehozott cégek (többnyire non-profit alapon) adnak. A munkanélkülivé vált – váló – munkásnak, alkalmazottnak, vagy értelmiséginek be kell menni a tanácsadó szolgálat épületébe, ahol ingyen és bérmentve foglalkoznak vele. A türelem véges, maximum két bukást engednek meg. A tanácsadón túl az üzlet felé sóvárgó delikvensnek mindent magának kell csinálnia. A tanácsadó cég – non-profit jellegét megőrizve – olyan pénzügyi rendszerbe illeszkedik bele, amit legtöbbször piaci aktorok (bankok, biztosítók stb.) építettek ki.

E modell talán kilóg a sorból, hiszen nem a munkanélküliek kollektív csoportjára, hanem az egyénre összpontosít. Ennek ellenére két ok miatt ide tartozónak véljük. Egyrészt a modellt nem állami intézmények alakították ki, másrészt esetleg a vállalkozást menedzselő, segítő cég megalapítója korábban maga is munkanélküli volt. Csak felismerte azt a tényt, hogy a vállalkozást tanulni kell (és ez egy jó üzlet).

### 3. A csoportos részvétel modellje

Munkanélküliek csoportokba, szervezetekbe tömörülve nem akarnak semmilyen vállalkozást elkezdeni, egyszerűen helyzetük értékelésére, értelmezésére törekednek. Így fenntartják azt a „kommunikációs teret”, amit egyébként állástalanságukkal elvesztettek volna. A szervező központ lehet a munkaerőpiac mozgásában fontos szerepet játszó – technikai – aktor; például egy hirdetési újság, de lehet egy-egy kerületi, vagy kisebb települési önkormányzat is.

### 4. A spontán leépítések modellje

A modellt működtetői az elbocsátások egyik kritikus mozzanatának, a munkahelytől történő megválásnak gyötrelmeit enyhítendő találták ki. Régi tapasztalat, hogy a nem nyilvános döntések, a szavakkal és az emberi sorsokkal való játék az elbocsátási alkukban nagy szerepet játszik. Erőfitogatás ez a javából, a vállalatnál megmaradt munkaerő betörését éppúgy szolgálja, mint az elbocsátottak további munkáséletére szóló figyelmeztetését. A programok enyhítő hatása az alkuk nyílttá tételén túl abban jelentkezik, hogy a munkaszervezet működéséhez szükséges bizalom regenerálódik. Együttműködés alakulhat ki a gyárkapun kívülre rekedtek, és a helyi munkaerőpiac partnerei között is. A költségek magasak, egy „kulturált elbocsátási kampány” lebonyolítása elérheti a cég veszteségének nagyságát. A költségek finanszírozásában – de csak abban – különböző nemzetközi hitelekkel részt vehet az állam, viszont a programcsomag lebonyolítója lehet bármelyik munkaerő-piaci szereplő – megfelelő szakértői háttérrel.

### 5. Az érdekképviseleti modell

A szakszervezeteket – klasszikus módon – a munkában állók találták ki érdekeik védelmére. Mára azonban gyakran csak az érdekképviselet létrehozásának általános igénye maradt meg, különösen a munkájukat elvesztettek esetében. E paradoxon nem számít, a szervezet jogot formál (sőt követel) azokban a döntésekben való részvételhez, amelyeket a munkanélküliekkel kapcsolatban mások – állam vagy munkaadói érdekképviseletek – hoztak. Hagyományos mozgalmi jelleg, kis csoportok, aktív tagok, intenzív belső kommunikáció. Működésüket a szakszervezetek is megirigyelhetnék, bár az ő feladatuk sokkal összetettebb. Nemcsak szakszervezet névre

hallgató érdekképviseletet ismerünk, elnevezésük lehet egyesület, szervezet vagy egyszerűen klub.

### 6. A munkahelykeresés modellje

Az érdekképviseleti modellel rokon, mivel sokszor belőle nő ki. Lehetséges ugyanis, hogy az érdekképviselet elkezd állásközvetítéssel, munkahely-felkutatással, hirdetés feladásával (megválaszolásával) foglalkozni. Előbb vagy utóbb tevékenysége „professzionálizálódik” majd igénye lesz szakképzett alkalmazott (vagy adminisztrátor) foglalkoztatására. Nyilvántartásokat vezetnek, listákat készítenek, vállalatokkal, vállalkozókkal, pártokkal, polgármesterekkel tárgyalnak. Szervezetük felnőhet a hivatásos (az állami) munkaerő-piaci kirendeltség mellé. Találkoztunk olyan esetekkel, amikor a segélyezésbe lassan belefulladó állami szolgálat „leadott” feladatot e szervezeteknek, így rájuk bízta például a munkaerő-közvetítést.

### 7. Az új munkahelyek társadalmi elosztásának modellje

Hosszú folyamat – és a mai gazdasági krízisben ritka kivétel – amikor új munkahelyet, megfelelő munkakörülményeket talál magának a munkanélküli. Bizonyos körzetekben, ahol a munkahelyteremtés és a vállalkozóvá válás nem kapcsolható össze, korlátozott munkaerő-kereslettel kell gazdálkodni. Az elhelyezkedés társadalmi alkujában szükséges annak a kérdésnek a rendezése, ki marad otthon, ki részesülhet rész munkaidős, vagy egésznapos foglalkoztatásban. A megnyugtató döntésekhez a munkaerőpiac hagyományos partnereinek, és az érintetteknek érdekegyeztetése szükséges. A modell működésével ezeket az egyeztető fórumokat biztosítja, ezeket szervezi, eredményeit menedzseli. Lerakhatja a komplex területi, és regionális munkaerő-piaci politika alapjait, új megoldásokat hozhat létre. Pénzügyi háttérnek szilárdsága egyfelől a partnerek erőforrásainak nagyságától függ, másfelől az aktorok áldozatvállalási hajlandóságától.

### 8. A tudásberuházások modellje

Olyan átképző tanfolyamokról van itt szó, melyeknek szervezője, lebonyolítója, programadója nem rendelkezik közhatalmi jellemzőkkel, még akkor sem, ha mondjuk országos intézet (egészségügyben, vagy a kutatásokban). A tanfolyamok résztvevőit ma hiányzó tevékenységek ellátására tanítják, vagy egész egyszerűen új szakmára (pl. szociális szolgáltatások területén kapnak képzést, menedzserasszisztens tanfolyamokon vesznek részt). A hallgatók természetesen munkanélküliek, sőt többnyire a munkanélküliséggel leginkább veszélyeztetettebb társadalmi csoportba, a fiatalok közé tartoznak. A képzések pénzügyi háttere sokszínű, néha a munkanélküli-segély és az átképzési támogatás – esetleges országos progra-

mok – sajátos megállapodásokkal újraelosztott összege jelenti bázisát. A képzés mint vállalkozás lehet profitorientált, vagy non-profit cégek által szervezett. A képzések bonyolítói – tanárok, pedagógusok, szervezők – honoráriumra azonban minden esetben kizárhatóak. A munkanélküli szakmához jutva új esélyekkel léphet vissza a munkaerőpiacra, sőt a szervezők széles társadalmi hálózata miatt új szakmája többnyire valamiféle új foglalkoztatási biztonságot jelent számára.

#### 9. A leszakadtak gondozásának modellje

A különböző családsegítő központok, és szociális gondozó hálózatok idejében – és helyesen – észlelték azt a jelenséget, hogy a munkanélküliség megjelenésével jórészt az ő klienseik kerülnek veszélybe. Reakciójuk a szolgáltatások kibővítése, új csoportoknak a gondozási hálózatba történő bevonása volt. Nemcsak a szociális gondozás, hanem a pszichológiai tanácsadás, a családterápia új formái – alkalmazkodva a munkanélküliség családra nehezedő terheire – is helyet kaptak munkájukban. A jórészt szociális problémák kezelésére létrehozott hálózat a meglévő erőforrásaiból gazdálkodva látja el többletfeladatait. A gondozók rutinja, szakismerete, lényeges segítséget jelent a leszakadt, a munkaerőpiacról véglegesen kiszoruló családoknak.

#### 10. Társadalmi összefogás modellje

A kezdeményező az a vállalatvezetés, ahol elbocsátások lesznek. Mivel a főként vidéken található cégek vezetése nem mer – tán nem is akar – „bekegyesíteni”, ezért az elbocsátásokat, létszámleépítéseket olyan vállalati szociálpolitikába ágyazza, amely megfelelően tud „gondoskodni” alkalmazottairól. Érdeke találkozik az egyre nehezebb helyzetbe kerülő társadalomkutatói csoportokéval (pszichológusok, szociológusok) akik „bérmunkában” végzik a vállalat személyzeti munkájának menedzselését. A szociálpolitikai hagyományokra épülő munka során a külső tanácsadás mellett a társadalomtudomány aktív módszertanának széles körű felhasználására (csoportterápia, helyzetelemzések, környezettanulmányok) is sor kerül. Az akciók alapértéke a tudatosan felvállalt humanizmus, az a meggyőződés, miszerint az emberközpontú vállalati magatartás megkérdőjelezhetetlen.

#### 11. „Utolsó pár előre fuss” modell

E modell a hátrányos helyzetű munkavállalókon segít. Földművelésre tanítják a cigányokat; a helyi vállalkozóréteg munkát kínál (bedolgozóként) a szervezett munkába már soha vissza nem vihető falusi asszonyoknak, csökkent munkaképességűeknek. A helyi hálózatok működése (újraélesztése) nélkül a modell életképtelen. Akadály lehet egy cigányellenes polgármester, évtizedes (százados) konfliktus a falu

„nagycsaládjai” között, a kárpótlást követő árverések által keltett újsütetű gyűlölködés. A hálózatok kooperatív stratégiáján felépülő nagyfokú tolerancia, az újjal való ismerkedés bukásokat magával hozó kockázata egyaránt szükségesek a sikerhez.

#### 12. Az illegális modell

E modell ismertetőjegye a szervezeten működő munkaerő-piaci intézményrendszer elutasítása. A munkanélküli-segély, vagy -járadék jó kis jövedelmekiegészítés a második, harmadik gazdaságban megszerzett, vagy illegális külföldi munkajövedelem mellett. Stabil pénz ez is, mint korábban a munkabér volt. Sajátos világ, melyről nem egyhamar lesz információnk. Az adatgyűjtés ugyanis életveszélyes. Az illegális munkaerőpiacok társadalma minden tekintetben összetett. Témánkhöz tartoznak a budapesti munkaerő-piacok éppúgy, mint a nyugati határszél reggel autóba ülő, és Ausztriába átruccanó társasága. A pénzügyi háttér szokszínű, mint ahogy a különböző „munkaközvetítők” hálózata is az.

Modelljeink sora nem teljes, és nem végleges. Konklúzió helyett ezért csak a következő tényekre szeretnénk a figyelmet felhívni.

### II. Néhány probléma

1. E modellek mindegyike egyedi és sajátos, hatáskörben részleges. Például bizonyos csoportokat támogat, segít, ám megvalósításukhoz gyakran egymásnak is ellentmondó logikát követő pénzügyi háttér szükséges. A modellek és az általuk kínált programok nem tudják a munkaerő-piaci feszültségzóna egészét befogni, és lokalizálni. Ez természetes, lévén hogy különböző munkanélküliségi típusok vannak, amelyeknek kezelési módja is eltérő.

2. A társadalom – így a munkanélküli is – nem vár, hanem cselekszik. Az ölbe tett kéz nem jellemző tehát a munkanélküliek – amúgy generálisan tehetetlenek és szerencsétlenek bélyegzett – tömegére.

3. A modellek és megoldások választéka szélesebb mint bármelyik nyugat-európai országé. Az ötletgazdagság meglepő. A kelet-európai társadalmakkal összehasonlítva pedig egyszerűen hihetetlennek tűnik. Ugyanakkor nem szabad elfelejtenünk, hogy e modellek olyan helyzeteket (is) takarnak, ahol a szaktudás, a professzionalizmus, a szolgáltatások szakmai színvonala hiánycikk. Eddigi történetük legnagyobb tanulsága e hiányok pótlására tett kísérleteik kudarca.

4. Úgy tűnik e szerveződések a „civil kurázi” mintái. A magyarországi helyzet paradoxia miatt azonban óvatosan kell e kijelentést kezelni. Az állam által szabadon hagyott területekre ugyanis benyomultak a politikai pártok, akik különböző személyi – vezetési – válságokat előidézve e szerveződések osztódásos szaporodását éppúgy előidéztek, mint néhány kezdeményezés kudarcát. A magyar társadalom sze-

münk előtt kibontakozó innovációs mintái nem ritkán tehát áldozatul estek a politikai pártok harcának. E tény az állami hozzáállás, szerepvállalás, támogatás irányára és mértékére is rányomta a bélyegét.

### III. Rövid összehasonlítás

A magyarországi helyzetképet a következőkben Németország munkanélküli mozgalmainak tapasztalataival hasonlítjuk – röviden – össze. Az eddig tett megállapítások ugyanis nem elegendők egy komolyabb helyzetfelmérés számára.

Németországban (az egykori, és a mai Szövetségi Köztársaságról van szó) a munkanélküliek mozgalmainak története nem ma kezdődött, sőt ma már túl vannak a csúcson. A hetvenes évek közepe, a nyolcvanas évek eleje volt az az időszak amikor „gombamód” szaporodtak a munkanélküliek szervezetei és szinte számlálatlanul jöttek létre mozgalmuk. 1982-ben a munkanélküliek frankfurti kongresszusán már 239 szerveződést regisztráltak. 1985-re kialakultak a szövetségi szintű szerveződések, a munkanélküliek szervezeteinek száma pedig 1200-ra nőtt. Az 1988-as düsseldorfi második kongresszus volt a csúcson, ám 1991-re a mozgalom ereje minden kétséget kizáróan hanyatlott (ma a munkanélküliek kb. 0,5–2%-a vesz részt e szervezetekben és mozgalmakban).<sup>3</sup> A mozgalmak közül kiemelkedik a *Munkanélküli-központ* (Arbeitslosen-zentrum) hálózat, amely ma is az egyik legjelentősebb központja a *tartós munkanélküliek* gondozását felvállaló társadalmi szolgáltatásoknak.

A munkanélküliek mozgalmainak szerveződése a „teljes foglalkoztatás” időszakának lezáródása után (ezt kb. 1976-ra teszik) a *tömeges munkanélküliség* (Massenarbeitslosigkeit) állapotának – gyors és váratlan – kialakulásakor került sor. Arra a „problémacsoportra” összpontosult a szervező munka, amelyet a tartós munkanélküliség, a hátrányok kumulációja, a munkába való visszatérés esélyének elvesztése jellemzett. A mozgalmak elsőként megemlíthető sajátossága tehát az *azok speciális célcsoport köré szerveződése*.<sup>4</sup>

A mozgalmak kis csoportokban, 10–30 fő részvételével alakultak ki. A résztvevőkhöz kapcsolódó személyek köre sem volt 50–100 főnél nagyobb.<sup>5</sup> A csoportok szerveződése a *kommunális szinten* zajlott.

<sup>3</sup> Petra Jungen: A nyugat-német munkanélküliek társadalmi szervezeteiről. FES Tallózó, Budapest, 1992. December

<sup>4</sup> Bernhard Blanke – Hubert Heinelt – Carl Wilhelm Macke: Arbeitslosigkeit und kommunale Sozialpolitik. Im: Arbeitslosigkeit in der Arbeitsgesellschaft Szerk: Wolfgang Boß és Rolf G. Heinze Edition Suhrkamp, 1984

<sup>5</sup> Peter Grottlan – Rolf Paasch: Arbeitlose: Von der gesellschaftlichen Randgruppe zum politischen Faktor? Einige Hypothesen zur zukünftigen Entwicklung der Interessenvertretung von Arbeitslosen. Im: Arbeitslosigkeit in der Arbeitsgesellschaft Szerk: Wolfgang Boß és Rolf G. Heinze Edition Suhrkamp, 1984

<sup>6</sup> Arbeitslosigkeit ist ein Gewalt Arbeitslosenzentrum Hannover 1985/86, Bericht Hannover, 1986

Másodiknak tehát a kommunális szint fontosságára utalunk.

A kommunális szint társadalmi aktorainak sorsdöntő szerep jutott. Hannoverben az evangélikus egyház (világi tagozata), a szakszervezetek, a főiskolák és az egyetem kutatói, az önkormányzat képviselői *közösen bábáskodtak* az azóta is mintaértékűnek elismert első Központ születésénél. A *kommunális szint társadalmi és „jóléti” partnereinek szerepére* utalunk tehát harmadikként.

A kezdeti – homályos – törekvések valamiféle „kollektív önsegélyező” akciókra irányultak, melynek hagyományai az 1929-es gazdasági válságig nyúltak vissza. A Központ tevékenysége azonban hamar átlépte az „önsegélyezés” határait, többek között azzal, hogy társadalmi mozgalomként elkerülhetetlenül érintkezésbe került a politika aktoraival. Helyét – és ez negyedik jellemzőjük – ezért az *önsegélyezés és a politikai, adminisztratív tér között* vélik kijelölni a kutatók.<sup>6</sup>

Az évek során a Központokban *megegyesült a professzionalizmus*. A munkanélküli *munkatárs* lett, a mozgalom helységei kvázi-hivatalként funkcionálnak, s a kezdeti pénzügyi bizonytalanságot felváltotta a szilárd pénzügyi háttér. Kialakult az akciók és eljárások valamiféle rendje, formalizmusa, ám ez nem érinti a cselekvés szabadságát. Ötödször tehát az *intézményesedés lassú, ám határozott folyamatát emel-nénk ki*.

A mozgalmak keletkezésének egyik oka az állami munkaerő-piaci politika elégtelensége. Az állam ugyanis „nem éri el” a központokban megjelent munkanélkülieket. Másfelől a munkanélküli az állami munkaerő-piaci szolgálat logikája szerint csak a cselekvés „tárgya”, objektuma. A mozgalmak a munkanélküli autonómiája elismerésének, a személyes problémák iránti fogékonyságnak, a kliensek és a szolgáltatók „érdekközösségének” színterei. A szervezetek tagjai a munkatársak felett közvetlen (ne feladjuk: az ügyfelek által gyakorolt) ellenőrzést valósítanak meg. Így teremtettek alkalmat a hagyományos foglalkoztatáspolitikai etatizmussal való szakításra. E *lehetőségmezőt* tekintjük tehát a hatodik jellemzőnek.

A mozgalmak mögötti politikai játéktér sokoldalúan strukturált – éppen a mozgalmak eredményeképpen. Egyfelől támogatás (és támogattatás) a társadalmi – politikai aktoroktól, másfelől szakítás (sőt szembefordulás) a nagypolitikai szervezetekkel és érdekképviseletekkel. Makrostrukturális politika helyett a *kommunális korporativizmus* épül ki. Hetedszer erre hívjuk fel a figyelmet.

A társadalomtudomány elemző szemszögéből nézve a mozgalmak története valószínűleg egybeesik az állami foglalkoztatáspolitikai korszakváltásával. E korszakváltás szükségessége két tényezőben öltött látható alakot. Egyrészt az állami szolgálat bizonyos társadalmi csoportokkal egyszerűen nem tudott mit kezdeni, ezért az érintettek új utakat kerestek. Másrészt az állam a „normál” munkaerő-piaci szolgálta-

tásokat is képtelen volt teljesíteni. Ennek megfelelően az új munkábaállásoknak csak a 25%-a zajlott az állam munkaerő-piaci intézményeinek közreműködésével. A fennmaradó 75% esetében a társadalmi hálózatok, ismerősi és barátsági viszonyok, rokonsági és szomszédsági kapcsolatok szerepe volt a meghatározó.<sup>7</sup>

A németországi tapasztalatok fényében könnyebben megfogalmazhatóak a magyarországi kutatás tanulságai is.

1. Németországban e mozgalmak és akciók speciális célcsoportot akartak befogni. Magyarországon nem. Sőt éppen a tartós munkanélküliek helyzetének javítására szolgáló modellek választéka a legszegényebb. Továbbá – az értelmiségi szakmákat kivéve – nem találunk más szempontból specifikus (képzett-ség, szakma) csoportot sem a résztvevők között.

2. A kommunális korporativizmus Magyarországon nehezen értelmezhető. Nemcsak az aktorok gyengesége miatt, hanem azért sem, mert e szervezetek nem maradtak meg helyi, lokális, kommunális szinteken. Nem utasítják továbbá vissza a makropolitikai aktorok – főként a politikai pártok – csábító közeledését sem.

3. Magyarországon a mozgalmak, szerveződések vagy egy kifejezetten önszervező jelleggel, vagy egy kifejezetten piacorientált tevékenység-szerkezettel rendelkeznek. Németországban a piaci gondolkodás (vállalkozóvá kép-

zés pl.) kimarad e mozgalmakból. E különbség oka – nagy valószínűséggel – a két társadalom piacgazdálkodási hagyományában és a piaci intézményekhez való viszonyuk különbségében keresendő.

4. Németországban a kommunális mozgalmak megerősödése után lépésről-lépésre ment végbe az országos – szövetségi szintű – szervezetek kialakulása. Magyarországon azonnal átlépte a kis közösségek határát, és regionális, vagy országos mozgalom jellegét öltötte. E folyamat szinte azonnal nagy szervezeteket teremtett, hatáskörökre és feladatokra osztott munkával járt együtt.

5. A munkanélküliek mozgalmi Németországban a meglévő hálózatok, szereplők, szervezetek, civil társaságok rendszerére épültek rá. Magyarországon inkább önmaguk erejére támaszkodtak, s a lokális szereplőkkel való viszonyt is többször jellemzi a konfliktus, mint a konszenzus. Lassan – és számos keserű tanulságot is felismerve – fordulnak a szervezetek, szerveződések és vezetőségük a munkájuk és eredményességük szempontjából fontos helyi partnerek felé, de e „visszaáramlás” kétségtelenül elkezdődött.

6. A két ország közötti különbségek valószínűleg a magyarországi átalakulás sajátosságaiból adódnak. E ponton lezárjuk tanulmányunkat, mivel az átalakulás társadalomelméleti modelljének bemutatása még hosszú oldalakat venne igénybe.

7Axel Deeke: Informelle Beziehungen auf dem Arbeitsmarkt  
Marketregulierung und Chancenverteilung durch Arbeitsvermittlung  
Campus Verlag, 1992

# ÚJ ÁLLÁS KERESŐ

## AZ ÚJ ÁLLÁSKERESŐ

immár három éve iránytűje az állást keresőknek, a munkahelyet kínálóknak, a munkaadóknak és a vállalkozóknak. Mindazok akik oktatásban, átképzésben kívánnak részt venni, hogy munkahelyet találjanak, vagy változtassanak az

## ÚJ ÁLLÁSKERESŐ-ben

tanácsot, segítséget kaphatnak.

A hirdetések mellett az

## ÚJ ÁLLÁSKERESŐ

közérdeklődésre számotartó cikkeket, munkajogi tanácsokat, szórakoztató írásokat is közöl. Szolgáltatásainkhoz tartozik még, hogy bemutatjuk olvasóink, partnereink vállalkozását, társulását, tevékenységi körét.

Ismerje meg az

## ÚJ ÁLLÁSKERESŐT.

A szerkesztőség bíz abban, hogy Ön él az általunk felkínált lehetőséggel és partnerekké válunk.

Címünk: 1132 Budapest, XIII., Váci út 8. Telefon és fax: 132-8094.